

שיעורי צבא הלוי

פרשת משפטים תשפ"ג בדינא דבכורים בשנה השביעית (מסכת בכורים פרק ג' משנה א')

א ד' הת' אנשי שם גבי בכורי שביעית. **ב** המקור לד' מרש"י הכא, ודחיית החזו"א דלא כד' ברש"י. **ג** הקו' והת' בתוא"ש. **ד** הקו' בד', איך קורא שם במחובר דהפקר הוא. **ה** ד' הקובץ הערות גבי תרומה בהפקר. **ו** ההוכחות מהבבלי ומהירושלמי דלא מהני. **ז** ד' הצל"ח דד' מינים מהני במחובר, וקו' האדר"ת מרש"י בסוכה. **ח** יישוב הגרד"ל דרש"י מיירי בד' מינים בשביעית. **ט** נידון גבי חזקת ריה. **י** הקו' דיקנה בקנין חצר בשביעית. **יא** ד' הנתה"מ דאין קרקע נקנית בחצר. **יב** הקו' בזה מד' התוס' בב"ק. **יג** ד' האו"ש דפליג על הנתה"מ. **יד** היישוב לפ"ז לקו' דיקנה בחצר בשביעית. **טו** קו' לנתה"מ מהתוא"ש והרע"ב. **טז** קו' לנתה"מ מד' רש"י עה"ת. **יז** נידון בקנין חזקה בהפקר מחובר, ותליא בפלוגתת הנתה"מ והאבנ"מ, ולהאבנ"מ מיושב. **יח** קו' לפ"ד החזו"א. **יט** היישוב בד' רש"י והתוא"ש דיש לו בעלות על הביכורים לבכר. **כ** קו' להקצוה"ח דאיך יכול לבכר כיון שאינו ברשותו. **כא** הת' בזה. **כב** קו' בד' התוס' בסוכה. **כג** ד' התוס' בב"ק דפליגי עמש"כ בסוכה, והב"ל בזה. **כד** הת' להקצוה"ח ע"פ שי' התוס' בב"ק. **כה** ולפי כ"ז קו' בד' התוא"ש. **כו** והיישוב לזה.

לקיים מצוותו, אולם כל היכי דמחובר באמת אכתי לא חל בהא ביכורים, משום דהפקר הוא.]

דברי הקובץ הערות גבי תרומה בהפקר

ה. והיה אפשר לומר דיכול להפריש בכורים מהפקר, כי היכי שיכול להפריש תרומה מהפקר, ועיין בירושלמי (תרומות פרק א' ה"א), שדנו האם אפשר להפריש תרומה מהפקר, ובקובץ הערות (סימן ע"ב בהשמטות), הקשה למה הרמב"ם השמיט את דברי הירושלמי, שיש צד דמהני תרומה בהפקר.

וכתב הקובץ הערות שנידון הירושלמי גבי תרומה בהפקר, תליא בנידון מה דין התרומה, האם דין התרומה כדן קנינים, או שדין התרומה כדן איסורים, שאי דין התרומה כשאר קנינים אם כן צריך בעלות, כמו שצריך בעלות כדי להקדיש ולהקנות, ולפי זה אי אפשר להפריש תרומה בהפקר, או שדינו כמו שאר איסורים, ואינו יכול לתרום את של חבירו, כיון שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והוא מחמת עיכוב הבעלים, אבל אין צריך בעלות כדי להפריש, ולפי זה יחני תרומה בהפקר.

וכתב הקובץ הערות דמדאמינן בגמרא בקידושין (מ"א ע"ב), שצריך שליחות בתרומה, ולמדו שליחות בכל התורה מתרומה, אם כן מוכח שצריך בעלות, ולכך פשוט שלא יועיל בהפקר, ומשום הכי השמיט הרמב"ם את דברי הירושלמי.

ההוכחות מהבבלי ומהירושלמי דלא מהני

ו. ויש להוכיח דלא מהני הפרשה בהפקר, ממסכת בבא קמא (דף קט"ו ע"ב), דאיתא "ואמאי, לימא ליה, מהפקירא קא זכינא, מי לא תניא, הרי שהיה טעון כדי יין וכדי שמן, וראה שהן משתברות, לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי, ואם אמר לא אמר כלום", ופירש רש"י (ד"ה לא), "אלמא כיון דלאיבוד אזל, לית בהו זכייה, והפקירא הוא", ומבואר שכיון דלאיבוד אזל והיפקירא הוא, לכך אי אפשר להפריש תרומה, כיון דהוי פירות הפקר, ומוכח דלא מהני הפרשה בהפקר.

ועוד נראה להוכיח דלא מהני הפרשה בהפקר מדברי הירושלמי (פסחים פ"ג ה"א), דאיתא גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביז"ט, "חברייה בעיי וישליכנה לאשפה ויקדשנה, ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו", והיינו שקושיית הירושלמי שיפקיר, ואח"כ יקרא לה שם חלה, וע"ז תירץ דכיון שאין שלו, אין יכול להפרישה לתרומה, ומבואר לכאורה להדיא בירושלמי שאי אפשר להפריש תרומה וחלה מהפקר.

דעת הצל"ח דד' מינים מהני במחובר

קושיית האדר"ת מרש"י בסוכה

ז. והאחרונים דנו אם ארבעת מינים כשרים במחובר לקרקע, ובצל"ח (שבת קל"א ע"א, ד"ה ואמרתי), כתב שמחובר כשר ללולב.

ובשול"ת מהרש"ם (ח"א סי' א'), הביא שהגאון האדר"ת הקשה ע"ז מדברי רש"י (סוכה דף מ"ג ע"א), בהא דיליף ר' אליעזר דמכשירי לולב דוחין את השבת, וכתב רש"י "למכשירי לולב. בא הכתוב ללמדך שמכשירי לולב דוחין את השבת, כלומר תקיניה, ואפילו לקוצצו מן המחובר ולאוגדו", ומבואר שבלא שקוצצו מן המחובר אין יוצא בו.

וכן הקשה ברש"י בשבת (קל"א ע"א, ד"ה וכל), אלא שכתב האדר"ת שברש"י בשבת אפשר דאיירי גבי שופר, [א.ה. ועי"ש דדחה האדר"ת אף את הראיה מרש"י בסוכה, דמיירי גבי 'ולאוגדו', וכיון דס"ל דלולב צריך אגד, לכך א"א ליטלו במחובר, כיון דאינו יכול לאוגדו, וצריך לקוצצו כדי שיוכל לאוגדו, אולם מצד דין הלולב בעצם, היה יכול ליטלו במחובר].

"ראשית בכורי אדמתך, תביא בית ה' אלוך" (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט).

וכתב רש"י "ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך, כיצד, אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ומקדישה".

דברי התוספות אנשי שם גבי בכורי שביעית

א. במסכת בכורים (פרק ג' מ"א), איתא "כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, אשכול שביכר, רמון שביכר, קושרו בגמי, ואומר הרי אלו בכורים, ורבי שמעון אומר אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים, מאחר שיתלשו מן הקרקע".

ועיין בתוספות אנשי שם, שכתב על מה שאמרו 'קושרו בגמי', 'פירוש אם רוצה לקרוא להם שם במחובר, אז הוא שצריך לעשות כן, אבל אם ירצה לתולשם תחילה, ואחר כך לקרוא להם שם אין צריך לזה", והיינו שמה שקורא שם במחובר, על ידי שקושרו בגמי, לפי תנא קמא אינו חייב לעשות כן, אלא יכול גם בתלוש, שאחר שתולש יקרא להם שם, ואינו צריך לקשור בגמי.

וכתב עוד "ואפשר דתנא הכי מפני השביעית, שגם הוא חייב בבכורים, ואז צריך בעל כורחו לעשות כן, כדי שלא יטלום לסימן, דאם לא כן היה הפקר יטלו הכל, ולא ישאר ממה להביא בכורים", והיינו דבשביעית קורא לשם במחובר, כיון שרוצה שלא יזכו בזה אחרים.

המקור לדבריו מרש"י הכא ודחיית החזו"א דלא כדבריו ברש"י

ב. ומה שכתב שבשביעית נוהג בכורים, מקורו הוא מדברי רש"י בפרשתנו, שכתב "ראשית בכורי אדמתך, אף השביעית חייבת בבכורים", [ועיין מנחת חינוך (מצוה צ"א), וא"ו (פ"ט ממע"ש ה"ב)].

ובחזון איש (ערלה סי' י"א אות י"ח), פירש בדברי רש"י, דאיירי בפירות שחנטו קודם שביעית, ונמצא שאינם הפקר, ומכל מקום קא סלקא דעתך שאין בכורים בשנה זו, אולם בתוספות אנשי שם דלעיל מבואר שפירש כפשוטו שיש בכורים בפירות שביעית דהא כתב דקורא לשם במחובר, כיון שרוצה שלא יזכו בזה אחרים, והיינו בפירות שביעית עצמם, [א.ה. ועיין בדרך אמונה (הלכות ביכורים פ"ב ה"א, בביאור ההלכה), במה שדן בדבריו].

הקושיא והתירוץ בתוספות אנשי שם

ג. ולכאורה צריך עיון לדברי רש"י והתוספות אנשי שם, למה חייב הוא בבכורים של פירות שביעית, והרי הפירות הפקר הם.

ולכאורה צריך לומר דכיון שהשדה שלו, על כן חייב הוא בבכורי השדה, [א.ה. ועיין בתורת הארץ (ח"א פ"א אות י"ח, וע"ע באותיות י"ח, ו"כ"א), דכן ביאר].

הקושיא בדבריו איך קורא שם במחובר דהפקר הוא

ד. אולם עדיין יש לתמוה בדברי התוספות אנשי שם איך כתב דבשביעית קורא לשם במחובר, כיון שרוצה שלא יזכו בזה אחרים, שהואיל והפירות הם הפקר, איך קורא עליהם לשם בכורים במחובר, והרי לכאורה קודם הוא צריך לזכות בהם שיהיו שלו, ורק אחר כך יוכל לקרות להם שם בכורים, ובשלמא גבי תלוש, יכול הוא לזכות על ידי הגבהה, אבל במחובר לכאורה אין דרך לזכות בפירות, [א.ה. ואפשר אולי לומר דאין כוונת התוספות אנשי שם שקורא לשם בכורים במחובר, והיינו דחל הבכורים כשהם מחוברים, אלא כדכתב שהוא רק "כדי שלא יטלום, לסימן, דאם לא כן כיון שהכל הפקר יטלו הכל, ולא ישאר ממה להביא בכורים", והיינו שכדי שישאר לו הבכורים, לכן הוא קושרו בגמי, דרוצה לסמן, שהוא רוצה להביא ממנו בכורים, ואז האנשים לא יזכו בזה כדי שיוכל

ישוב הגרד"ל דרש"י מיירי בד' מינים בשביעית

ח. ורבינו הגרד"ל שליט"א, תירץ דאיירי באתרוג של הפקר, וצריך לקנותו כדי שיהא לכם, ואם גם העץ היה הפקר היה משכחת ליה לעשות חזקה בעץ ולקנותו, אך כשרק הפרי הפקר, וכגון בשביעית, אין אפשרות לקנותו, אלא על ידי קציעה, [א.ה. לא ירדתי לסוף עומק הדברים, דהא רש"י מיירי גבי לולב דלאו פרי הוא, והיכי משני גבי אתרוג].

נידון גבי חזקת ריח

ט. ויש לזון שהרי במסכת בבא בתרא (דף נ"ג ע"ב), איתא, 'מציע מצעות בנכסי הגר קנה', ומבואר ברשב"ם שנהנה גופו מן הקרקע, חשיב ג"כ חזקה, ואם כן יש לזון שאם מריח מן האתרוג, שאפשר דחשיב חזקה על ידי כך, ולפי זה יהיה אפשר לקנות וליתול את האתרוג אף במחובר, וצריך עיון בזה, אם על ידי ריח חשיב מעשה חזקה.

אולם נראה דריח לא מהני לחזקה, אף שנהנה גופו, דחזקה הוא רק דבר שרק בעלים יכול לעשותו, כמו שכיבה על הקרקע, אבל ריח שכל אחד אף שאינו בעלים יכול לעשותו, לא מהני לחזקה.

הקושיא דיקנה בקנין חצר בשביעית

י. עוד יש לזון שיקנה את האתרוג המחובר לעץ, בקנין חצר, על ידי שיניחו בתוך כלי, ולכך אף בהפקר ובשביעית יהיה אפשר ליתול את האתרוג ללא קציעה, [ועיין עוד בספר שומר אמת (ספר היובל, עמוד קנ"ט)].

דעת הנתה"מ דאין קרקע נקנית בחצר

יא. ובגיטין (דף כ"ב ע"א), איתא 'עציץ של אחד, וזרעים של אחר, מכר בעל עציץ לבעל זרעים, כיון שמשך קנה, מכר בעל זרעים לבעל עציץ, לא קנה, עד שיחזיק בזרעים', וע"ש בתוספות (ד"ה עציץ), שכתבו "הוא הדין דהוה מצי לאשמעינן הכל בעציץ וזרעים של אחד, אלא לרבותא נקט הכי, דאע"ג דבעל עציץ קונה, וזרעים לא קנה, אע"פ שהם בתוך העציץ שלו".

ויש להקשות הרי כליו של אדם הם כחצר, וכמבואר בבא מציעא (דף ט' ע"ב, בגמרא ובשאר מפרשים), ואם כן העציץ שלו, הרי הוא חצר לזרעים, ואמאי לא קנה בעל העציץ את הזרעים עד שיחזיק בזרעים.

וצריך לומר שקרקע אינה נקנית בחצר, ועיין בנתיבות המשפט (סי' רמ"א ס"ק ג'), שכן כתב, דקרקע אינה נקנית בחצר, ומהאי טעמא כתב שעבד שדינו בקרקע, אינו נקנה בקנין חצר.

ובשולחן ערוך (חור"מ סי' צ"ה סעיף ב'), איתא שענבים העומדים ליבצר, ותבואה העומדת ליקצר, באופן שאין צריכים לקרקע, דינם כתלוש, ויש עליהם שבועה, וע"ש בנתיבות המשפט (סוף ס"ק א'), שמבואר בדבריו שנקנים בקנין חצר, [ובזה מיושב דברי הנתה"מ (פ"י קס"ז), ע"ש].

ולפ"י אכתי קשה דאפשר לקנות האתרוג המחובר, כשהוא בתוך כלי, דדינו כחצר, וכענבים העומדים ליבצר, כיון שאינם צריכים לעץ, וחשיב ליה כתלוש, ונקנה בחצר, ואמאי בעי לקוצצו, [א.ה. ובגוף הקושיא אפשר לומר דרש"י בסוכה מיירי גבי אתרוג דעדיין צריך לעץ הוא, ומשו"ה לא נקנה בחצר, דדינו בקרקע שאינה נקנית בחצר, ויעיין בשולחן ערוך (או"ח סי' תרמ"ח סעיף כ"ב), דאיתא גבי אתרוג 'אפילו אם הוא בוסר, שעדיין לא נגמר פריו, כשר', ולכך צריך לתלוש, אלא דקשיא לי דרש"י כלל לא מיירי גבי אתרוג, אלא גבי לולב, ובהא לא שייך כלל בוסר, ואכתי לא בריא לי, אי לולב דינו כתלוש מעיקרא, [כיון דלעולם עומד לתלישה], ולפ"י קשיא דליקניה בחצר, או דאדרבה דינו לעולם כמחובר עד שיתלש, [כיון דלאו פרי הוא], ולפ"י מיושב, דבעי לקוצצו, ויל"ע].

הקושיא בזה מדברי התוספות בבא קמא

יב. ובתוספות בבא קמא (דף י"ב ע"א, ד"ה למה), כתבו "על כרחך לא מטעם חצר קנה, דסתם עבדים אין משתמרין לדעתו, ואפילו עומד בצד שדהו, דהוי עבד כצבי רץ כדרכו, ומטעם אגב נמי לא קנה, דקרקע אין נקנית אגב קרקע".

ומבואר שגבי חצר כתבו התוספות דאינו משתמר, ורק גבי אגב כתבו דאין קרקע נקנית בקרקע, ומשמע שבחצר אפשר לקנות קרקע, וצ"ע על דברי הנתה"מ דקרקע אינה נקנית בחצר, וכמו"כ קשיא מדברי הגמרא בגיטין דלעיל.

דעת האור שמה דפליג על הנתיבות המשפט

יג. ובאור שמה (פ"א מגירושינו ח"ד, ד"ה אולם), עמד בזה, שדברי התוספות בבא קמא הם סתירה להנתה"מ דלעיל, ועיין שם באו"ש שהביא רביה מהגמרא בבבא בתרא (דף פ"ז ע"א), שקרקע נקנית בחצר, ומהאי טעמא מסיק שם שקרקע נקנית בחצר.

ומה שקשה בזה מהגמרא בגיטין דלעיל, יעויין שם באור שמה, דכתב דכיון שהזרעים יונקים מהקרקע, על כן לא היה העציץ חצר של הזרעים, אלא חשיב כאילו מונח מטלית על הזרעים, ע"ש.

היישוב לפי זה לקושיא דיקנה בחצר בשביעית

יד. ולפ"י יש לומר שאינו יכול לקנות את האתרוג המחובר לעץ, בקנין חצר, על ידי שיניחו בתוך כלי, כיון שמסתבר שגם אם עומד ליתלש, הכלי חשיב כאילו מונח מטלית על האתרוג, ולכך בהפקר ובשביעית אי אפשר ליתול את האתרוג ללא קציעה, ולכך כתב רש"י דקוצצו, וכביאור הגרד"ל.

קושיא לנתה"מ מהתוא"ש והרע"ב

טו. ובשיטת הנתיבות המשפט יש להקשות דהא לעיל הובא מהתוספות אנשי שם, שהקשה במתני דביבכורים אמאי 'קושרו בגמלי כשיכול לקרות לו שם בתלוש, ת' חזא דאיצטרך למחובר, ועוד איצטרך לשביעית, דחייב בבכורים, והפקר הוא.

ובפירושו רבינו עובדיה מברטנורא כתב "שבכרה. ואפילו לא נגמר הפרי, דכתיב 'הנה הבאתי את ראשית פרי' (דברים כ"ו י'), בשעת הבאה הוא פרי, אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי, אלא אפילו בוסר, ואפילו פגין".

ולפי שיטת הנתיבות המשפט דלעיל צריך עיון, שהרי מבואר בדברי הברטנורא דמתני איירי בפירות שצריכים להקרקע, וא"כ דינם כקרקע, ולהנתה"מ שקרקע אינה נקנית בחצר, קשה שאיך קנה אותם, ואיך יכול לקרות שם בכורים במחובר, [א.ה. מבואר דס"ל דלאחר שקושרו בגמי הוא קונה לביבכורים בקנין חצר, ויל"ע בזה דהא גמי לאו כלי הוא, דייחשב חצר, ואולי הכוונה היא שייקנה בחצר לביבכורים, משום דהשדה והקרקע שלו הוא].

וכמו"כ צ"ע איך אפשר להפריש בכורים בשביעית במחובר, [א.ה. לכאורה יש להקשות כן, אף לשיטת האור שמת, דכי היכי שכתב דהיכי שהזרעים יונקים מהקרקע, לא הוי העציץ חצר של הזרעים, אלא חשיב כאילו מונח מטלית על הזרעים, הכא נמי כיון דכתב הברטנורא דאיירי הכא בבוסר ופגין דיונקים מהקרקע, א"כ חשיב כאילו מונח מטלית על הזרעים, והיכי קניה, ואולי יש לחלק בין עציץ להכא].

קושיא לנתיבות המשפט מדברי רש"י על התורה

טז. וברש"י בפרשתנו כתב "ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך, כיצד, אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ומקדישה".

ומבואר בדברי רש"י שלאחר דכתב רש"י, דשביעית חייבת בביבכורים, הביא רש"י משנה זו דביבכורים ש'כורך עליה גמל, ומשמע שגם בשביעית עושה כן, וחל שם בכורים במחובר, ולדברי הנתיבות המשפט צ"ע, שהרי קרקע אינה נקנית בחצר.

נידון בקנין חזקה בהפקר מחובר

ותליא בפלוגתא הנתה"מ והאבנ"מ, ולהאבני מילואים מיושב

יז. ושמעתי שיש אפשרות לקנות פרי הפקר בחזקה, כגון שעוטף אותו באופן השומרו, ואם כן הוי כמו נעל, ולפי זה שוב אין צריך לקוצצו מהמחובר כדי לקנותו, וקשיא בדברי הרש"י בסוכה אמאי בעי לקוצצו.

ובנתיבות המשפט (בתשובה הנדפסת בסוף סימן קצ"ב), כתב שחזקה הוי באופן שאסור בשבת משום מלאכה, והוחיב כן מלשון המרדכי שמשלך גבשושית מהני לחזקה, וכמו דהוי מלאכת בונה בשבת, ואם כן באופן דלעיל לא חשיב חזקה שאין זו מלאכה בשבת.

ומיהו באבני מילואים (תשובה כ"ה), חלק על זה, והוכיח מדברי הסוברים שנגעל היינו נעילה בלא עשיית מנעול, וכן מדברי הר"י מיגש דמציע מצעות היינו יפוי הקרקע, והרי אין בזה חיוב משום שבת, אלא על כרחך חזקה הוי אף באופן שאינו אסור בשבת משום מלאכה.

ולפי דברי האבני מילואים, יש מקום לומר, שכשעוטף את הפרי באופן השומרו, קונה מהפקר בחזקה.

קושיא לפי דברי החזו"א

יח. אלא דאכתי יש להקשות דאף אי שייך לקנות הפקר במחובר, וכגון בחזקה, [או בחצר, או בריח], מ"מ כל היכי דמחובר, נעשה שוב הפקר, דעיין בחזו"א (שביעית סימן י' ס"ק ה'), שכתב שאף אי זוכה במחובר בשביעית, מכל מקום חוזר ונעשה הפקר.

אלא שיש לעיין בזה, דהא בבא מציעא (דף ק"ח ע"א), מבואר גבי העומר, ושומרי ספיחים, שבהבטה בהפקר הם קונים את התבואה, והרי איירי שם במחובר, שהרי היה קוצרים את העומר רק בליל ט"ו בניסן, ובחזו"א שם עמד בזה, עיי"ש.

היישוב בדברי רש"י והתוא"ש דיש לו בעלות על הביבכורים לכבר

יט. אלא נראה דצריך לומר דכיון שהוא חייב בבכורים, הרי אפשר דמהאי טעמא יש לו בעלות לגבי הפרשת בכורים, ואף שהפירות הפקר, אבל לענין הפרשת בכורים הרי זה שלו.

וכעין זה שמעתי מכבוד מו"ר הגר"ש רזבוסקי זללה"ה גבי בכור שיש מצוה להקדישו, והרי כיון שהוא קדוש מאליו, ושייך לכהנים איך יש לו בעלות להקדישו, ואמר שכיון שמצוה להקדישו, הרי שיש לו בעלות לענין זה, [וע"ע בחידושי ר' שמואל לנדריס (סימן י"ד), בענין מתפיס בבכור], וכעין זה יש לומר שכיון שחייב בבכורים, משום הכי יש לו בעלות להפריש בכורים.

ולעיל הקשנו הואיל ושביעית הפקר מה מחייבו, וכתבנו שהשדה שלו, ולפי מה שנתבאר עתה, לא צריך לומר שרק השדה שלו, אלא אפשר לומר שגם בפירות יש לו בעלות, לענין הפרשה, ומשום הכי הוא חייב בביבכורים.

קושיא להקצוה"ח דאיך יכול לכבר כיון שאינו ברשותו

כ. ובקצות החושן (סימן רע"ג ס"ק א'), נקט שלהרמב"ם שהפקר כנדר, אף אחרי שהאדם מפקיר הרי זה עדיין שלו ובעלותו, אלא שכל אחד יכול לזכות.

והקשה הקצוה"ח מהמבואר במסכת שבת (קל"א ע"ב), גבי ציצית בידו להפקירן, דהיינו שיכול להפקיר את הציצית, ולהפטר ממצות ציצית, וכיון דאחר ההפקר נשאר שלו איך נפטר ממצות ציצית.

ותירץ בקצוה"ח דכיון שהפקר הוא כנדר שאסור לחזור בו, משום הכי חשיב כאינו ברשותו, וכיון דאינו ברשותו לכך פטור ממצוות ציצית.

ונתחדש בדברי הקצות החושן תרי חידושי, חדא שדבר שכל אחד יכול לזכות בו, הוא אינו ברשותו, ושנית שבמצב של אינו ברשותו, פטור מציצית.

והשתא אם דבר שכל אחד יכול לזכות בו הוא אינו ברשותו, אם כן קשה, דמה מהני שיש לו בעלות על הפרשת בכורים בשביעית, אולם כיון שכל אחד יכול לזכות, הוא אינו ברשותו, וכל דבר שאינו ברשותו אינו יכול להקדיש, והכי נמי שאינו יכול להפריש בכורים.

ואם כן קשה היכי מהני הפרשת בכורים במחובר בשביעית, [א.ה. ואולי אפשר לה] דהתם בציצית ובהפקר אינו ברשותו באמת, כיון דכל אחד יכול מיד לקחתו ולקנותו, ואינו יכול לעכב, כיון שהוא כנדר שאסור לו לחזור בו, משא"כ הכא דיש לו בעלות לגבי הפרשת בכורים, כיון דמצווה בכך, אי"כ אדרבה הוא משתמש בבעלותו כדי לקרות לה שם בעודו מחובר, [וכביכול השתמש בבעלותו, והוציאה מן הכח אל הפועל], והשתא אף אחד לא יכול לזכות בו, כיון דהובר שזה הביכורים, ומישך שייכי לבעלים].

התירוצי בזה

כא. והנראה לומר בזה שאינו ברשותו הוא חסרון בבעלותו, ואם כן יש לומר שכדי שיוכל להפריש, הקנתה לו התורה בעלות שלמה, וממילא יכול להפריש. אלא שיש לדון בזה טובא, דהא אפשר לומר שאינו ברשותו, הוא דבר שתלוי במציאות, שכל שהוא במצב זה של אינו ברשותו, אין יכול להקדיש ולהפריש, ולא מהני ע"ז השלמת בעלות.

קושיא בדברי התוספות בסוכה

כב. ובמסכת סוכה (דף ל"ט ע"א), איתא "דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, יותר ממזון שלש סעודות, ואם מסר יאמר, הרי מעות הללו יהו מחוללין, על פירות שיש לי בתוך ביתי".

ובתוספות (ד"ה מעות), כתבו "פלוגתא היא בשמעתא דצנועין במרובה (ב"ק ס"ח ע"ב), גבי כרם אם יכול לחלל מה שבידי חבירו, ולמאן דאסר, קשה מה מועיל כאן, ויש לומר דהכא קנסא בעלמא הוא".

ויש להקשות מאי מדמי התוספות סוגיא דמרובה לסוגיא דסוכה, דהתם בב"ק באמת פליגי אם יכול לחלל דבר שהוא שלו ואינו ברשותו, כלומר שהיה ביד גנב ואינו ברשותו, אולם שלו הוא, משא"כ בסוכה הא מיירי בדבר שאינו שלו, דהא כבר המעות שייכות להעם הארץ, ולכאורה דבר זה אינו תלוי במחלוקת דצנועין, [ועיין בשפת אמת (פלוגתא שם, עהת"ס), דתמה כן, והשאיר בצע"ג].

דברי התוס' בב"ק דמציב על מה שכתבו בסוכה, והביאור בזה

כג. ובתוספות בבבא קמא (דף ס"ח ע"ב, ד"ה הוא), איתא, דהוכיחו מסוגיא דסוכה שאפשר לחלל על ממון שאינו שלו, ושבו כתבו התוספות "ויש לומר דאפקינהו רבנן מרשות עם הארץ, כדי שלא יהא נכשל, ואוקימנהו ברשות זה שיכול לחלל, דהפקר בית דין הפקר".

והנראה לבאר בזה, דהתוספות בסוכה סברו גם כן שבית דין הקנו לזה את הדמים, אלא שמכל מקום הקשו דכיון שאינו ברשותו לא יועיל חילול, ולכך מדמי ליה לצנועין, [וכן מבואר בחזו"א (שביעית סי' כ"ה ס"ק א')], ובעת התוספות בב"ק נראה, דסברו דמהני הפקר בית דין הפקר, אף שיחשב כמו ברשותו.

והיינו דהתוספות בסוכה סברו דאינו ברשותו הוא ענין מציאותי, שכל שבמציאות אינו ברשותו אינו יכול להקדיש, ולא שייך על זה הפקר בית דין הפקר, אולם התוספות בבבא קמא סברו דאינו ברשותו הוא חסרון בבעלות, ושייך על זה הפקר בית דין להשלים בעלותו.

התירוץ להקצות החושן על פי שיטת התוספות בב"ק

כד. והכא נמי יש לדון שהקנתה התורה בעלות מוחלטת בפירות שביעית, שיוכל להפריש בכורים, וממילא אין על זה חסרון של אינו ברשותו, ולכך יכול לקרוא שם, במחובר בשביעית, אע"פ דיכולין לזכות בזה.

אולם כל זה לשיטת התוספות בבבא קמא, דאינו ברשותו הוא חסרון בבעלות, אבל לשיטת התוספות בסוכה דאינו ברשותו הוא דבר התלוי במציאות, אי"כ אכתי קשה דבמציאות הא אינו ברשותו, ואיך יכול להפריש בכורים במחובר.

ולפי כל זה קושיא בדברי התוספות אנשי שם

כה. ובעיקר דבר זה שבשביעית יש לו בעלות על הפרשת בכורים, יש לדון דאם כנים אנו בזה, אף אחר שאחר זוכה בזה, עדיין יכול בעל השדה להפריש מזה בכורים, דכיון שיש לו בעלות על ההפרשה, הרי שהבעלות הזו עומדת לו, גם כשאחר זוכה בפירות עצמם.

ולפי זה קשה שהרי התוספות אנשי שם כתב, דבעי לקושרו בגמי, כיון דבעי להפריש במחובר, קודם שיזכו בו אחרים, ולפ"ז מאי איכפ"ל הא אף אחר שיזכו אחרים יכול להפריש, ואמאי בעי לקושר בגמי, [א.ה. אולי אפשר לה] דכל מה שיש

לו בעלות לגבי הפרשת בכורים, כדי לקיים מצוותו, זה רק כל היכי שהפרי עדיין מחובר, ואכתי לא שייך לאחור, אולם אחר שכבר הפרי תלוש, וזכו בו אחרים, לית ליה בעלות כלל, ולכך בעי לקושר בגמי].

והיישוב לזה

כו. ולעיל הקשנו שלפי הקצוה"ח דמה שכל אדם יכול לזכות בו, מיקרי אינו ברשותו, אי"כ קשיא דאיך יכול להפריש בכורים בשביעית, והרי כל אחד יכול לזכות בו.

ולהמבואר עתה שגם אחר שאחרים יזכו אפשר להפריש, יש לומר שאפשרות זכיה שהיא סתירה עם בעלותו, רק היא גורמת שיחשב אינו ברשותו, אבל כאן שכל בעלותו היא שיש לו כח הפרשה, וזה יש לו גם אחר שאחרים יזכו, הרי דמה שאחרים יכולים לזכות אין זו סתירה עם בעלותו, ולא יחשב על ידי כך אינו ברשותו.

אולם יש לומר דאף שאפשרות של זכיה, לא תעשה זאת לאינו ברשותו, אולם לאחר שאחר זכה בזה, הרי שאין לו שליטה על זה כלל, ויחשב אינו ברשותו, וכעין המבואר בדברי התוספות בסוכה, [א.ה. דהיינו שאף שבקצוה"ח צ"ל כדברי התוס' בב"ק שאינו ברשותו הוא חסרון בבעלות, ולכך אף שאחר יכול לזכות בזה, מ"מ בעלים גמור הוא להפריש, כדי לקיים מצוותו, אולם אף הקצוה"ח מודה דכשאחר באמת זוכה בזה, ממילא ברשותו הוא לא קיים, ודמאי לצנועין ולגנב, דשלו הוא, ואינו ברשותו].

ואם כן יש לומר דמשום הכי היו צריכים להפריש במחובר, קודם שאחרים יזכו, כיון שאחר שאחרים יזכו, נהי שעדיין נשאר לו בעלות של הפרשה, אבל כיון שאין לו שליטה על זה, הוא אינו ברשותו, ואתי שפיר.

המערכת : בגוף הנידון אי איכא בשנה השביעית חיוב ביכורים, ובדברי רש"י על התורה, עיין בגור אריה (עה"ת כאן), דכתב ע"ד רש"י " אף השביעית חייב בבכורים, בודאי טעות סופר הוא, דאיך שייך דיהיה השביעית חייב בבכורים, שאיך קורא אני כאן ו'ענתה הבאתי ראשית פרי האדמה אשר נתת לי' (דברים כ"ו י'), דהא לא לו נתן, ואיך שייך שחייב בבכורים".

וע"ע ברבינו אליהו מזרחי (כאן), שכתב "ראשית בכורי אדמתך אף השביעית חייבת בבכורים, לכך נאמר אף כאן 'בכורי אדמתך'. ברוב הספרים כתוב 'אף השביעית, חייבת בבכורים', ונראה לי שאשר הביאם לזה, היא מפני שראו שלגבי 'וביום השביעי תשבות' (שם פסוק י"ב) פירש 'אף בשנה שביעית לא תעקר שבת ממקומה, שלא תאמר וכו', ולגבי 'שלוש פעמים בשנה' (פסוק י"ד), פירש גם כן 'לפי שהענין מדבר בשביעית, הוצרך ללמד שלא יסתרטו שלש רגלים ממקומן, חשבו שלגבי בכורים נמי שלא יהיו הבכורים נדחים ממקומן, ולכך אמרו 'אף השביעית חייבת בבכורים', ואין הדבר כן, שהרי במכילתא שנו גבי 'וביום השביעי תשבות. נאמר כאן שבת בראשית לענין שביעית, שלא תסתרטו עניני שבת בראשית, ממקומה, ולגבי 'שלוש פעמים בשנה', שנו 'נאמר שלש רגלים בשביעית שלא יסתרטו שלש רגלים ממקומן, ואילו לגבי 'ראשית בכורי אדמתך', שנו 'למה נאמרה פרשה זו, לפי שנאמר 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה' (דברים כ"ו י'), אין לי אלא פירות, משקים מניין, תלמוד לומר 'ובית ה' אלהיך, מכל מקום', אבל בקצת נוסחאות אינו כתוב אלא 'בכורי אדמתך. אדם נכנס לתוך שדהו וכו'".

מאיך עינין בשו"ת תשב"ץ (חלק ב') סימן רמ"ז, שכתב 'ולענין בכורים, רש"י ז"ל כתב בפירוש את כסף תלזה, שהיו מביאין אותם בשנת השמטה, וכיון שהיו מביאים היו קורין גם כן, והיינו דגרט ליה ברש"י, וקורא.

וע"ע באור החיים (דברים כ"ו פסוק ב'), דכתב על הפסוק 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה, אשר תביא מארצך, אשר ה' אלוך נתן לך' כתב האור החיים "אשר ה' אלהיך נתן לך. פירוש לפי ששייר ה' לו חלק בארץ, והוא שנת השמיטה דכתיב 'ובשנה השביעית וגו' שבת לה' ' (ויקרא כ"ה ד'), לזה בא דברו הטוב שאינו מצוה, אלא על זמן הנתינה לך, שהם שש שנים, אבל שנת השמיטה אין בה הבאת ביכורים, לפי שאינם שלו, אלא מופקרת לכל".

ועיין במנחת חינוך (מצוה צ"א), שכתב 'והנה הר"מ והרה"מ סתמו, וכתבו דמצות עשה להביא ביכורים וכו', נראה דאין חילוק בין שנה לשנה, דאפילו בשמיטה חייב בבכורים, דהו"ל לפירושי, ועיין פירוש רש"י עה"ת פרשה זו, בפסוק ראשית ביכורי וכו', כתב, 'אף השביעית חייבת בבכורים לכך נאמר וכו', הרי מפורש בדבריו דאף שנת השמטה חייב בבכורים, ובודאי מצא כן באיזה ברייתא, ועיין באור החיים פרשת תבא, ד"ה אשר, כתב בפירוש הפסוק, דשנת השמיטה אין בה הבאת ביכורים, לפי שאינה שלו, אלא מופקרת לכל, ע"ש, ולא זכר כלל מפירש"י שכתב בפירוש להיפוך, ולהוציא דין מפסוק, בלי קבלת חז"ל קשה מאוד, ובפרט שהר"מ והרה"מ סתמו הדברים, דנראה שבכ"ע חייב, ורש"י כתב להדיא כן, מאן ספין לחלוק עליהם, ומכ"ש בלי ראייה, רק מפשט הכתוב".

ובקושיא איך אפשר לקנות פירות שביעית במחובר יעונין ברש"י בראש השנה (דף ט' ע"א, בתוד"ה וקציר), במה שכתב שם איך קונים במחובר, וע"ע בתורת ארץ ישראל (שנה ב', סימן נ"ט), במה שכתב הגר"פ פראנק צוק"ל, ליישב דקנה לפני במחובר קודם שחל עליו קדושת שביעית עיי"ש.

שיחות צבא הלוי

פרשת משפטים תשפ"ג
בעניני בשר בחלב
(מסכת חולין דף ק"ט ע"ב)

"ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך, לא תבשל גדי בחלב אימו" (שמות פרק כ"ג פסוק י"ט).

א. בהסכמה של הגר אייזיק אוהבנד זצ"ל (ראש ישיבת טעלו באמריקה), לספר 'דברי רחמים' על מסכת חולין (חלק ו'), כתב מעשה מהמהר"ל מפראג, וז"ל, בהסתכלי על סוף דבריו בחולין, בענין בשר בחלב, נזכרתי דבר מענין ממהר"ל מפראג שהיה בידדות עם המלך, ופעם אחת באמצע החורף נתאוו המלך לדובדבנים שאי אפשר היה להשיג שמה בימי החורף, וגילה רצונו בפני המהר"ל, ואמר לו נראה, והלך לבעל גרינהויז, ואמר לו בשל גדי בחלב, ושפוך על שורשי האילן של דובדבנים צעירים, ואמר לו לשפוך בכל יום, עד שסיפר לו הנכרי שרואה עלים על העץ, אמר לו שפוך עוד יותר בכל יום, עד שנראה פרחים, וצוה לו להמשיך עד שיצאו פירות והביאן למלך, ומרוב התפעלות של המלך על חכמתו של המהר"ל, הביא כל חכמיו וספר להם הפלא שעשה המהר"ל, והאגרנאים הלך וכתב המצאה נכונה בגידול צמחים [שלא בשם אמרו], אחר מאתיים שנה היה פעם רבי יונתן פרעגער בעל התומים בבית הכסא, וראה ספרו של אותו הגוי שהמציא החידוש, וכשיצא הגר"י מבית הכסא, אמר עפ"י זה מובן מה שסמכה תורה "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך, לא תבשל גדי בחלב אמו", שאין לו קשר, אך לפי זה מובן שהתורה רמזה שאף אם תרצה להיות זריז בהבאת בכורים, ותרצה לעשות עצה זו לשפוך על שורשי האילן גדי בחלב אמו, לא תעשה כן, עכ"ד, [וע"ש עוד במה שהוסיף ע"ז].

ומצינו כן גם בהעמק דבר בפרשתינו (כאן), שכתב "שמנהג בארץ ישראל היה להשמין השדות, כמו שאנו עושין בזבל, כך היו אומות העולם נוהגים לבשל בשר גדי בחלב אמו, ולשפוך מעט מעט על אדמת הארץ, והזהיר הכתוב על זה הסגולה, משום שאסור לבשל בשר בחלב, משום הכי אסור בשר גדי בחלב אמו אפילו לצורך התבואה, נמצינו למדים זה דכ"ש כל בשר בחלב, (זקן אהרן, צדה לדרך)". וכן מבואר גם בספורנו (כאן).

[ובגוף המעשה צריך עיון, שהרי במסכת בבא מציעא בפרק הפועלים (דף צ' ריש ע"ב), מבואר שיש אמירה לעכו"ם שבות, גם בשאר איסורים, ולא רק באיסורי שבת, ועיין בתוספות במסכת עבודה זרה (דף מ"ג ע"ב, ד"ה שאני), שכתבו מהאי טעמא שאסור לומר לגוי לעשות צורות, ונפסק בשו"ע (אבן העזר סי' ה' סעיף י"ד), שאסור לומר לגוי לסרס בהמה, וא"כ קשה איך הותר למהר"ל לומר לבעל גרינהויז לבשל בשר בחלב.

ומיהו בתוספות (ב"מ דף צ' ע"א, ד"ה חסוס), כתב דאפשר שאסור לומר לגוי לחסוס דוקא בתבואה של ישראל, שמרויח מזה, אבל בתבואה של נכרי מותר, וכמו שמוותר לומר לגוי לאכול נבילה, אלא שכתבו התוספות דלא דמי, דכמו שמוותר לישראל להאכיל לגוי נבילה, הכי נמי יכול לומר לו לאכול נבילה, אבל פעולה שהישראל אסור לעשות אפשר שאסור לומר לגוי, וברש"י (שם), נראה שאסור לומר לגוי לזוש בדישה של הגוי, ועיין בכסף משנה (פ"א מהל' כלאים ה"ג), בשם הר"י קורקוס, שמוותר לומר לגוי לזרוע כלאים בשדה שלו, ועיין בביאור הגר"א (אבן העזר סי' ה' ס"ד).

ואולי אפשר לומר דכל האיסור הוא רק בדרך הוראה וציווי, והמהר"ל אמר לו לבשל בשר בחלב, רק בדרך עצה, ולא היה כלל בדרך ציווי, ואולי זה שרי, ויל"ע].

ב. איתא במסכת חולין (דף ק"ט ע"ב), "אמרה ליה ילתא לרב נחמן, מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא שרא לן כבדא, נדה דם טוהר, חלב בהמה חלב חיה, חזיר מוחא דשיבוטא, גירותא לישנא דכוורא, אשת איש גרושה בחיי בעלה, אשת אח יבמה, כותית יפת תאר, בעינן למיכל בשרא בחלבא, אמר להו רב נחמן לטבחי זיזיקו לה כחלי".

והמבואר שידעה ילתא, שאין זה מקרה, שיש היתר לדם בכבד וכדו', אלא שכל דבר איסור צריך שיהא כנגדו היתר, [ועיין מהרש"א].

והיינו שאסרה התורה רק באופן שיהא אפשר לעמוד בו, ועל כן אם יש לו יצר לאכול דם, הרי שיוכל לאכול כבד, וכן שאר הדברים, ועל כן שאלה היכן מצינו היתר לבשר בחלב, ומדויק שאמרה 'בעינא למיכל בשרא בחלבא', והיינו שלא שאלה היכן מצינו היתר, אלא שהרי כל ההיתר הוא שכשרוצה לעבור, שיוכל לעבור בדרך היתר, וזה אמרה שרוצה לאכול בשר בחלב, ואיך תוכל לעשות זאת בדרך היתר, [ובדרך הצלה אמרו שההיתר שכנגד האיסור ביטול תורה, הוא 'לדבר בלימוד'].

ואיתא במסכת קדושין (דף כ"א ע"ב), "יפת תואר, לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות, ואל יאכלו בשר תמותות נבילות".

והיינו שאם אי אפשר לעמוד בנסיון, הרי שהתירה זאת התורה, ומבואר שכל האיסורים שלא התירה תורה אפשר לעמוד בנסיון, ובגמרא בחולין דלעיל מצינו שבאמת כל איסור יש כנגדו היתר, כדי שיוכל לעמוד בנסיון.

וראיתי [כמדומה בשם הגר"ר ראובן מלמד זצ"ל], שמה שאמרין 'כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה', אינו רק על המזונות, אלא הוא גם על ההנאות, שנקצב לו בראש השנה כמה הנאה יהא לאדם.

ואם כן כשאדם רוצה עבירה כי רוצה הנאה, ידע שבלאו הכי נקצב לו כך וכך הנאות לשנה זו, ואם לא יחנה מעבירה זו, יחנה אותה הנאה במקום אחר בהיתר, אלא שאם רוצה לחטוא תהא לו הנאה זו באיסור, ויענש על כך, ואם לא רצה לחטוא, לא יפסיד את ההנאה שהיה ראוי לו בהיתר. וזהו חשבון נפלא, ומיקל מאוד את הזהירות מאיסור ועבירות, כיון שהאדם יודע שלא יפסיד כלום מהנאותו, על ידי שלא יחטא, ויקבל הנאותו בהיתר.

"זכרונות מהאבי עזרי"

ידוע המעשה שפעם יצא מבית הגר"י, ואמר שאם מגיע לי חלק בעוה"ב הרי קיבלתי אותו עכשיו ששמעתי חידו"ת נפלאים כאלו מהגר"י, ושמעתי עוד שהגר"י פעם ביקש מבנו לקרותו באמצע הלילה מפני שיש לו תירוץ על קושיא שנתקשו בה ביום, ואמר לו בנו שעתה השעה כל כך מאוחרת ואיך אפשר לקרותו, ואמר הגר"י שבטוח שעדיין אינו ישן עכשיו, אלא מוטרד מהקושיא הנ"ל.

ושמעתי עוד תוספת על זה שאמר שראוי מצא תירוץ ועל כן הלך לישון, וע"ז היתה התשובה שגם זה לא יתכן, שאילו היה לו תירוץ היה מגיע לאמרו להגר"י, ושוב אמרו שאולי לא בא מפני שחשש שהגר"י הלך לישון, וע"ז השיב שהוא יודע שגם כאן אין הולכים לישון כשיש קושיא.

וגם אנו ראינו בישיבה, איך היה מיוסר כשהיה לו קושיא, וזכרתי ששמעתי בעצמי, איך היה שואל אחר שהקשו קושיא חזקה, 'איך יכולתם לישון בלילה', [כמדומה שהיתה זאת קושיא בענין תחומין ביו"ט, (עיין באבי עזרי הלכות שביית עשור פ"א ה"ב תנינא)].

בשי' החינוך שפ' משפטים היא ב' פרשיות

בס' החינוך [קודם מצוה מ"ב] כ' 'פרשת משפטים יש בה שש עשרה מצוות עשה ושמונה מצוות לא תעשה', ואח"כ [קודם מצוה ס"ו] כ' 'פרשת אם כסף יש בה שבע מצוות עשה ועשרים ושתים מצוות לא תעשה', ומבואר שפרשת משפטים נחלקת לשתי פרשיות, חדא פר' משפטים ועוד פרשת אם כסף.

נפ"מ לענין תשלומין

והנה יש למצוא נפ"מ לדינא בזה, דהנה ברמ"א [סי' קל"ה ס"ב] כ' 'אם בטלו בשבת אחת קריאת התורה בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת', ובמג"א הביא משו"ת מהר"ם מינץ שאם בשבת שבטלו היה ב' פרשיות אין משלמין, שלא מצינו קריאת ג' פרשיות, והשתא נפ"מ אם החסירו פ' משפטים שלפי מהר"ם מינץ הנ"ל א"א להשלים כיון שהם ב' פרשיות, ואף שקורין אותם יחד הרי הם כב' פרשיות מחוברות שאין להם תשלומין. ובמ"ב [סי' קל"ה] הביא ד' מהר"ם מינץ והביא כמה אחרונים שחולקים, וכ' שלעולם יש תשלומין, ועכ"פ למהר"ם מינץ יש נפ"מ כנ"ל.

ג' ראיות דקימ"ל שהיא פרשה אחת

והנה בשערי אפרים כ' שכשיש ב' פרשיות מחוברות מחברים אותם ברביעי, ואילו לפי מנהגינו פ' אם כסף היא בשלישי, וא"כ משמע לכא' ממנהגינו שאין אלו ב' פרשיות.

וברמ"א [סי' תכ"ח ס"ח] כ' שבכל מקום שיש ב' פרשיות מחוברות מפטירין באחרונה מלבד אחרי מות וקדושים שמפטירים בקדושים, ובמ"ב הביא מהלבוש שגם בזה מפטירין באחרי מות, והנה הפטרת פ' משפטים היא

בענין עבד עברי וזה שייך לתחילת פ' משפטים, ואם הם ב' פרשיות היה צריך להפטיר בדבר ששייך לפסוקים שמאם כסף תלוה ואילך, ומוזה ג"כ יש להוכיח שהיא פרשה אחת. [והנה העירוני דהנה בסוף הפטרת משפטים כדי לסיים

בדבר טוב קורין ב' פסוקים מפרק קודם, והם "אם לא בריתי יומם ולילה כו", וע' בשבת [קל"ז ב'] כשמלים גרים מזכירים פסוק זה בברכה ע"ש, והרי בסוף פ' משפטים הוזכר שנכנסו ישראל

בברית, וא"כ אפשר שפסוקים אלו שייכים לחלק השני של הפרשה. שוב העירו שבאמת עיקר הפטרת משפטים היא בירמיה ל"ד, והפסוק אם לא בריתי הוא בפרק ל"ג ואין זה מעיקר ההפטרה אלא מוסיפים אותו כדי לסיים בדבר טוב, וא"כ א"א לומר שזה עיקר ההפטרה].

והנה בפ' תשא (ל"ב ל"ב) כתיב "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", (ל"ג) "ויאמר ד' מי אשר חטא לי אמחנה מספרך", ובדעת זקנים מבעלי התו' זמ"מ הוא נמוק מכל פרשת ואתה תצוה שאין משה נזכר בה לפי שקללת חכם אפי' על תנאי היא באה'.

והנה בפ' משפטים בחלקה הראשון עד אם כסף ג"כ לא הוזכר משה, וא"כ למה נקטו רק פ' תצוה, ולכא' משמע דס"ל שהכל פרשה אחת ודלא כהחינוך.

לד' החינוך היכן מפסיקין ביניהם

והנה במגילה [ל"א] אין מפסיקין בקלות, אלא אחד קורא את כולו, ובגמ' ריש לקיש אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, אלא היכי עביד, כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק לפנייהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריו. והנה בפסוק שקודם אם כסף תלוה כתיב "והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים", וע' שהרי אין מפסיקין בקלות. שוב שמעתי שבמקומות שהיו נוהגין כב' פרשיות היו קורין בשבת ראשונה עד ושמעתי כי חנון אני, ושבת אח"כ היו חוזרין מאם כסף.

אנס אמה עבריה שלו

אם-רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה (פרק כא ח)

הנה אדון שאנס אמה עבריה מסתבר שחייב אף שיכול ליעדה, וכל שלא יעדה היא כאשה דעלמא, ולא מיבעיא לרמב"ם שצריך דעתה ביעוד, אלא אף לתו' קדושין שא"צ דעתה, מ"מ מסתבר שכ"ז שלא ייעד הרי היא כאשה סתם, וא"כ חייב במצות ולו תהיה לאשה וכופין אותו ע"ז, והשתא יש לדון שהרי אם יקדשנה הרי מעות ראשונות לקדושין ניתנו ונעשית אשתו למפרע, וא"כ ע"י שיקיים מצות ולו תהיה לאשה תתבטל המצוה (וכ"ש להצד בגמ' שיעוד נשואין עושה) וא"כ יש לדון אם כופין כה"ג.

וכל הנ"ל הוא אם מעות ראשונות לקדושין ניתנו היינו למפרע ממש, וכמבואר בירושלמי שדנו על מעשי ידיה למפרע, אבל למש"כ באבו האזל שהוא מוסר לבעל כח לקדשה, א"כ אינו למפרע.

ולהקה"י שהוא קנין למפרע לממון, ולגבי האיסורים מכאן ולהבא, הרי כיון שהיא קנויה למפרע שוב יש לדון כנ"ל.

וע' במרכבת המשנה [פי"ז מאיסו"ב] דכ' שאונס א"צ לקדשה, אלא רק כונסה, וא"כ אין כאן מעות ראשונות לקדושין ניתנו.

ויש לדון דאף אם מעות ראשונות לקדושין ניתנו ונעשית אשתו למפרע, אבל מ"מ יוכל ליתן לה כסף חדש ולעשות קדושין חדשים, ובאופן זה יתקיים ולו תהיה לאשתו כיון שהקדושין הם מכאן ולהבא.

אבל אכתי אם ירצה להפקיע את הלאו דלא יוכל שלחה, הרי יכול אחר שקידשה קידושין חדשים לומר לה הרי את מיועדת במעות ראשונות, ושוב הוי קדושין למפרע וקדושין שניים בטלו, וכיון שנעשית אשתו למפרע בטל דין ולו תהיה לאשה.

קרובי נרצה אם יכולים לדון את הרוצח

מכה איש נמת מות יומת (פרק כא יב)

ברמב"ם [הלכות סנהדרין פרק י"ח הלכה ו'] כ' 'גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים, וזה שהרג יהושע עכו, ודוד לגר עמלקי בהודאת פיהם, הוראת שעה היתה, או דין מלכות היה'.

וע' רמב"ם [הלכות מלכים פ"ג הל' י'] 'כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה, או בלא התראה, אפילו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה, יש למלך רשות להרגו ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה, והורג רבים ביום אחד ותולה ומניח תלויים ימים רבים, להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם'. ומבואר שהמלך יכול להרוג רוצח גם בלא עדות ברורה, ועפ"ז כ' שיכול להרוג רוצח ע"פ הודאת פיו.

ובמכות [ו' א'] הק' בגמ' דהרוג יציל מדין נמצא קרוב או פסול, וכ' התו' [בד"ה אלא מעתה הרוג יציל] - 'פירוש שהוא בעל דין, אי נמי מפני שהוא שונא, ושונא פסול לעדות', ולפי' א' מבואר שהרוג הוא בע"ד, ולפי"ז קרובי ההרוג פסולים לעדות,

וכן מבואר במרדכי [סנהדרין פ' זה בורר ס' תרצ"ה] שלפי' זה שהרוג הוא בע"ד הרי שקרובי ההרוג פסולים להעיד, ולפי"ז לכא' נ' שקרובי ההרוג יהיו

צבא הרחי

פרט ועוללות מתורת רבנו צבני אליהו הלוי שמינברג שליט"א

ולפ"ז מצינו עוד פסוק לענין חיוב ע"י חצר, ושם הוי לענין חיוב מיתה, שהרי אם גונב איש ומכרו חייב מיתה, ואי נימא דגם שם חיוב דחצר הוא משום שליחות, א"כ מצינו דהס' דהיכא דל"ש אי לא בעי לא עביד היא גם לענין חיוב מיתה ולא רק לענין מלקות.

שעיר המשתלח שהרג

וְכִי־יִגַח שׁוֹר אֶת־אִישׁ א֥וֹ אֶת־אִשָּׁה וַנִּמַּת סָקוּל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ (פרק כא כח)

הובא בשם רבנו הגר"ד לנדו שאם שעיר המשתלח נגח אדם מותר לדחותו לצוק ביו"כ, אף שאין הורגים בשבת את החייבי מיתות (ע' רמב"ם פכ"ד הל' שבת ה"ז), אבל כאן בלא"ה צריך לדחותו לצוק משום מצות שעיר המשתלח, ונפ"מ בזה דאף למ"ד שאיברי שעיר המשתלח מותרים בהנאה, אבל כאן יהיו אסורים בהנאה כדין שור הנסקל.

והנה נוגח פסול לקרבן כמבואר בב"ק (מ' ע"ב) וברמב"ם (פ"ב מאיסורי מזבח ה"ט), ובחולין (י"א ב') אין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, ומה"ט אמרו שטרפה פסול לשעיר המשתלח, וא"כ נוגח פסול לשעיר המשתלח.

ומיהו הרמב"ם כ' בפ"ה מהל' עבודת יוה"כ הי"ח] כ' דטרפה פסול לשעיר המשתלח משום דכתיב יעמד חי, והק' בלח"מ למה נקט טעם אחר ממה שאמרו בגמ', ות' במל"מ דנפ"מ אם נטרף אחר ההגרה, ולפ"ז שוב אפ"ל דאה"נ ששעיר המשתלח פסול בנוגח משום שאין הגורל קובע אלא בראוי לשם, אבל אם נגח אחר ההגרה ליתא לפסול זה, וע' רמב"ם (פ"י מנזקי ממון ה"ו) 'שור ההקדש שנגח אדם נהרג', וצ"ל שדנוהו ביום כפור. אבל צ"ע אם אפשר לדון בשבת.

הפטרת משפטים

כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כְּרַמִּי כְּרִית אֶת־אֲבֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה וְהוֹצֵאתִי אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרֵית עֲבָדִים לְאֹמֶר: מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים תִּשְׁלַחֻוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעֶבֶר אֲשֶׁר־יִמְכַר לָהּ וְנִעְבְּדָהּ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוּ סָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִשְׁמוּ אֶת־אָזְנוֹם (ירמיהו ל ד יג)

וכ' במצודת דוד 'ביום הוציא, בעת הוציא וכו', ועל מעמד הר סיני יאמר, שאז כרת ברית על כל המצות בכללן'.

אולם מצינו ע"ז פי' אחר דהנה בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ה) אי' דא"ר שמואל בר רב יצחק (שמות ו יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל, על מה ציום על פרשת שילוח עבדים, ואתיא כהיא דא"ר הילא לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים, הדא הוא דכתיב (ירמי' לד יד) מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו', ומבואר שפי' בירושלמי שהכוונה על פסוק זה שנאמר ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים.

וע' משך חכמה (שמות ו י"ג) על הפסוק וידבר ד' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְיִצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

ולכא' אין מובן מה ציוה כאן אל בני ישראל, והאריך שם במשך חכמה שבמצרים היו מקצתם שרים שהיו משעבדים באחיהם בני"ש שמכרו להם המצרים, וע"ז אמר גם לבני ישראל להוציא את בני ישראל ממצרים, וע"ז בא פ' שילוח עבדים שנאמר להם בזה פרשת שילוח עבדים וכמבואר בירושלמי הנ"ל.

פסולים לדון, וא"כ יש עוד הכרח דמה שהרג דוד את גר עמלקי לא היה מדין סנהדרין, אלא דין המלכות או הוראת שעה, שהרי גר עמלקי אמר שהרג את שאול, וע"ז צוה דוד להרגו כמבואר בפסוק, והרי דוד היה חתנו של שאול, וע' סנהדרין (י"ט ב') ששאול סבר שקידושי דוד למיכל בתו לא היו קדושים, אבל דוד סבר שהיו קדושים, וא"כ לש' דוד הרי היה קרוב של שאול, ואין יכול לדון את מי שרצח אותו, וא"כ מוכרח שלא היה מדין סנהדרין.

והנה הרמב"ם כ' שדוד צוה להרוג את גר עמלקי מדין המלכות, וצ"ל שאף אם קרובי נרצח פסולים להעיד ולדון, אבל בדין המלכות אין פסול של קורבה, ויש להוסיף עוד שבאמת לש' זו שקרובי נרצח פסולים לדון ולהעיד היינו משום שחיוב רציחה הוא כלפי הנרצח, וע' שעורי רבי שמואל (למכות דף ו'), וע"כ הנרצח חשיב בע"ד וממילא קרוביו חשיבי קרובים של בע"ד.

אבל מה שהמלך הורג רוצחים אינו משום חיובם כלפי הנרצח, אלא משום לתקן עולם, ובזה אין הנרצח בע"ד, וע"כ אין חסרון במה שהמלך הוא קרוב לנרצח.

מכה אביו ביד שמאל האם חייב

וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת (פרק כא טו)

המכה אביו ביד שמאל בפשטות אין שום סיבה לפטור, אבל יש גם להוכיח שחייב, מחולין (דף פ"ב ב') 'הכה את זה וחזר והכה את זה, קלל את זה וחזר וקלל את זה, או שהכה שניהם בבת אחת, או שקלל שניהם בבת אחת חייב, ר' יהודה אומר בבת אחת חייב, בזה אחר זה פטור', ופרש"י 'בבת אחת, הרים שתי ידיו והכה זה באחת וזה באחת, ואם הכה בשתי ידיו נמצא שאחד מהם הכה בשמאלו'.

שליח לדבר עבירה כשהשליח שוגג

בקצוה"ח [סי' שמ"ח ס"ק ד'] הק' להסוברים שאף שאין שליח לד"ע, אבל אם השליח שוגג יש שליח לדבר עבירה, מהא דאי' בב"ב [ל"ב] גבי מי שמחויב מלקות והוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו, ומבואר שם בגמ' 'גדול שבדיינים קורא, והשני מונה, והג' אומר הכהו', ואירי בטעה הדיין במספר, וכיון שהשליח ב"ד המכה היה שוגג נימא דיש שליח לדבר עבירה.

ובנתה"מ כ' דלענין מיתת ב"ד ודאי אין חייבין ע"י שליח שוגג, דלא אישתמיט תנא לומר דחייבין מיתה על דיבורו להשליח לחלל שבת מיתת ב"ד, אלא ודאי כיון דהא דהמשלח חייב בשליח שאינו בר חיובא נלמד מחצר דגניבה דליכא גביה רק מלקות, ומיתה ממלקות לא גמרין', והיינו שבתוס' מבואר דבשליח שוגג חייב המשלח כמו בחצר דל"ש בה אי לא בעי לא עביד, ומבואר דבאמת מעיקר דין אין שליח לדבר עבירה אין לחייב אפי' אם השליח שוגג, אלא דיילפי' ד"ז מחצר, (וע' רש"י י"א א' שמבואר דבאמת ס' אלו דשליח לאו בר חיובא או אי בעי לא עביד אינם מס' אלא מילפותא מחצר דגניבה), וא"כ אין ללמוד אלא כמו בחצר דשם הוי רק לאו ולא חיוב מיתה, ולענין חיוב מיתה אין ללמוד לחייב את המשלח כשהשליח שוגג.

והנה בסנהדרין (פ"ה עמ' ב') תנן 'הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו', וכ' התו' [ד"ה עד] 'משום דכתיב ונמצא בידו, ואע"ג דבפ"ק דבבא מציעא גבי גט וגניבה מצרכינן תרי קראי לרבוויי דידו לאו דווקא ידו דהוא הדין גגו חצירו קרפיפו, דלמא כאן נמי יש שום ריבוי',